
ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ

УДК 37.0

DOI 10.31654/2520-6966-2018-9i-90-152-162

Е. М. Кучменко

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Історіографічний огляд міжкультурного діалогу та самоідентичності в політиці

У статті з точки зору історіографії розглядається проблема самоідентичності та міжкультурного діалогу в політиці. Аналізуються погляди Ч. Тейлора, У. Кімлікі С. Бенхабіб, А. Гупти, Дж. Фергюсон, Н. Фрейзер щодо впливу культурних факторів на політичні процеси. У центрі уваги дослідників з вищезазначеної проблеми є концепція мультикультуралізму, яка активно розробляється сучасними західними соціологами, та питання про те, якою мірою принципи мультикультуризму заперечують ліберальним основам західної демократії, якою мірою "зазіхання культур" поєднані з фундаментальними уявленнями про свободу і рівність, а також місця культури в сучасних політичних процесах. З цієї метою автор статті звертається до поглядів С. Бенхабіб, яка і намагається у своїх працях знайти цю міру через аналіз форм взаємодії традиції і норми, взаємодоповнення звичаїв і права. С. Бенхабіб дотримується "середнього шляху", теоретично його обґрунтовуючи і чітко при цьому відзначаючи, що принципи лібералізму за жодних обставин не можуть бути принесені у жертву абстрактній й міжкультурній солідарності.

Ключові слова: історіографія, індивідуальна свобода, лібералізм, рівність, автономія індивідів, звичаї, право, групова культура, колективна публічна ідентичність культур, політика, мультикультура.

В час глобальних суперечок та перетворень великого значення набуває проблема міжкультурного спілкування та право етносів, націй на самоідентичність у глобальному світі. Спираючись на деякі теоретичні концепції Уїлла Кімлікі щодо мультикультуралізму, ставимо за мету розглянути питання, якою мірою принципи мультикульту-

ралізму заперечують ліберальному підґрунтю західної демократії та якою мірою проявляється "зазіхання культур" на демократію і політику.

З метою додаткового загострення протиріччя між політикою відставання рівної гідності і політикою забезпечення самотності ми звернемося до теорії У. Кімліки, в якій описується те, що він сам називає "культурними правами", "громадянськими правами, диференційованими за груповою ознакою" чи "правами меншості" [1]. Кімлік не буде схвалення політики визнання на гегельянському підґрунті. Його аргументи на користь громадянських прав, диференційованих за груповою ознакою, сформульовані у рамках ліберальної моральної і політичної теорії, і вони відносяться до найбільш переконливих (Kimlicka 1995, 1996 і 1997).

Так, Кімліка доводить, що до базових принципів лібералізму відносяться принципи індивідуальної свободи і що у зв'язку з цим "ліберали можуть підтримати права меншості тільки тією мірою, якою вони сумісні з повагою свободи і автономії індивідів" [1]. Він намагається пом'якшити зіткнення, які можуть відбуватися між ліберальними принципами свободи і груповими культурними практиками, проводячи межу між "внутрішніми обмеженнями" і "зовнішнім захистом" [2]. Якщо внутрішні обмеження стосуються претензій групи щодо її власних членів, то зовнішній захист спрямований членами групи проти "великої спільності". Кімліка приходять до переконливого висновку, що ліберали можуть і повинні схвалювати певні заходи зовнішнього захисту, якщо вони сприяють досягненню справедливості у відносинах між групами, проте їм слід відкидати ті внутрішні обмеження, які лімітують право членів групи ставити під питання і змінювати традиційні повноваження та порядки [1]. Проте, на думку С. Бенхабіб, розуміння Кімлікою культури, як і те, що він віддає перевагу деяким формам колективної ідентичності у низці інших можливих її проявів – таких, як, скажімо, ґендерні чи сексуальні переваги, – приводить його до невиправданого акценту на "національній" та "етнокультурній" ідентичності на шкоду іншим формам. На її думку, його власне бачення культури та захисту ним з ліберальних позицій зовнішніх свобод від внутрішніх обмежень знаходиться у значно більшому конфлікті між собою, ніж він це визнає.

Так, Кімліка пропонує зосередитися на тому, що він сам називає "суспільною культурою". Така культура забезпечує своїм прихильникам наповнений сенсом спосіб життя по усьому колу людської діяльності, включаючи її соціальну, освітню, релігійну, рекреаційну і господарську сторони, до того ж як у публічній, так і у приватній

сферах. Подібні культури, як правило, зазначає він, сконцентровані на певній території і ґрунтуються на спільній мові [1]. Але Бенхабіб зазначає, що таких "суспільних культур" не існує. На її думку, Кімліка представив інституціоналізовані форми колективної публічної ідентичності і поняття культури так, начебто вони були одне і те саме. Проте є організовані у формі держав британська, французька і алжирська нації і суспільства, але немає британської, французької чи алжирської "суспільних культур" в розумінні Кімліки. Будь-яке складне людське суспільство у будь-який момент часу складається з багатьох матеріальних і символічних практик зі своєю власною історією. В цій історії зафіксовані сліди боротьби за владу, за деякі символи та позначення – одним словом, за культурну і політичну гегемонію, якої домагаються групи, класи і представники різної статі. Як стверджує Бенхабіб, ніколи не буває єдиної культури, однієї логічно вивершеної системи вірувань, символів і звичаїв, яка б поширювалася по "усьому колу людської діяльності" [2]. У будь-який момент часу існують колективні наративи та позначення, що знаходяться у стані суперництва, поширюються поверху інститутів і формують міжкультурний діалог. На її думку, помилковим є і його припущення, начебто існує єдиний принцип, який "одночасно охоплює і публічну, і приватну сфери". Інститути суспільства детерміновані не тільки в культурному, але і в структурному та організаційному плані. Так, суспільна культура, як зазначає Бенхабіб, не визначає роботу міждержавного фондового ринку чи середній індекс акцій на Нью-Йоркській фондовій біржі. Приватні практики окремих біржових маклерів у неформальних та повсякденних взаємодіях повністю визначаються культурою. Проте, стверджує вона, які біржові маклери вони підкорюють свої дії єдиній логіці інструментальної доцільності, а тому повинна бути, на її думку, більш чітка, ніж у Кімліки, диференціація між системами суспільної дії, культурами і структурами особистості. На її переконання, визначення Кімлікою суспільних культур холістичне, монохронічне й ідеалістичне, бо соціальна структура переплутана в ньому з соціальним позначенням. З цього приводу Бенхабіб переймається питанням: які ж наслідки такого визначення культури для його власної нормативної позиції? На її думку, Кімліка всупереч власному бажанню не в змозі чітко відрізнити права національних меншин і права груп іммігрантів. Так, він пропонує намагатися забезпечити для усіх національних груп можливість збереження себе як окремої культури, якщо вони так вирішили. Таким чином, претензії іммігрантів на рівний доступ до суспільної культури можуть бути задоволені тільки тоді, якщо

забезпечити їх інтеграцію в "основні культури". Кімліка хотів би домогтися цього, забезпечивши можливості навчання мови і протистояння елементам дискримінації та забобонам [1]. Проте, за винятком спеціальних законів для іммігрантів щодо неробочих днів по суботах і неділях та деяких правил, які стосуються одягу, поліетнічні культурні права повинні бути підпорядковані процесам асиміляції в основні національні культури. Слід зазначити, що культури не є однорідно цілісні. Їх створюють наративи і символічні цінності їх носіїв у ході участі останніх у комплексних та соціальних порядках, що мають певне значення. Культурні звичаї рідко досягають рівня зв'язаності і чистоти, які теоретик, на протигагу практику, міг би виокремити з первинних артикуляцій і спостережень. Культуру може скласти будь-який досвід, що існує досить тривалий час. Виходячи з вищезазначеного, Бенхабіб ставить запитання: з яких же причин слід віддавати перевагу саме інституціоналізованим культурам перед тими, які можуть бути більш неформальними й аморфними, менш визнаними в публічній сфері і навіть, не виключено, менш давнього походження? На її думку, Кімліка потрапляє в пастку культурологічного есенціалізму, коли стверджує, що, враховуючи надзвичайну значущість суспільних інститутів у нашому житті, а також у визначенні нашого вибору, будь-яка культура, що не є культурою суспільною, буде йти шляхом усе більшої маргіналізації. На його думку, здатність та спонукальні мотиви щодо формування і підтримки особливої суспільної культури властиві "націям" чи "народам" (інакше кажучи, культурно особливим, географічно локалізованим і інституціонально розвинутим суспільствам). Таким чином, на його думку, суспільні культури – це, зазвичай, культури національні [1].

Проте Кімліка вказує на різницю між національними меншинами й етнічними групами. Національні меншини він визначає як культури, що з самого початку були самокеровані, територіально зосереджені та такі, що були включені у більші держави внаслідок або завоювання, або федералізації. На відміну від цього, говорить він, етнічні групи є вільними асоціаціями добровільних іммігрантів, які не є "націями" і не живуть на землі своїх предків. Їх відмінність проявляється перш за все у сімейному житті та у добровільних об'єднаннях. Вони не пов'язані з інституціональною інтеграцією. З цим не погоджується Бенхабіб, яка зазначає, що на перший погляд така різниця виглядає описовою, а не нормативною. Вона стверджує, що навіть і на описовому рівні припустимість про те, що етнічні групи формуються тільки внаслідок імміграції, тоді як національні меншини самокеруються і зосереджені на певній території, не витримує

критики. Так, етнічні групи можуть бути об'єднані спільною мовою. І як приклад вона наводить великі німецькі меншини на території Східної Європи, Прибалтики і Росії. Схожим чином у процесі історичного розвитку "національні меншини" здатні усе більше і більше нагадувати етнічні групи. Проте, на її думку, чи можна сперечатися з цього приводу щодо сучасних пуертоамериканців в США. Як відомо, Пуерто-Ріко було приєднано до США із застосуванням сили і має на сьогодні статус самоврядної держави, яка вільно приєдналася до США. Проте внаслідок безперервної імміграції у великі міста США, змішаних шлюбів із представниками центральноамериканських та іспаномовних співтовариств (викликано процесами сезонної міграції, яка спричинена ситуацією на ринку праці) пуертоамериканці стали однією з величезних етнічних і іммігрантських груп у США і не є "прив'язаними до певної території національною меншістю". Подібна ситуація дозволяє пояснити, чому голосування за незалежність Пуерто-Ріко, незважаючи на усі зусилля прихильників незалежного статусу, завжди приводить до невизначеного і незрозумілого результату. Інакше кажучи, якщо навіть межу між національною меншістю й етнічними групами провести не так просто, як здавалося б, то вже без прояснення наявних тут нормативних принципів її тим паче недостатньо, щоб побудувати на цій основі теорію диференційованих прав [3]. На думку Кімліка, багато груп не дуже добре узгоджуються із жодною його моделлю. Іноземна робоча сила, біженці, афроамериканські раби та нащадки із держав-колонізаторів і загарбників наводяться ним як приклади. Та незважаючи на те, що нормативні підстави для такої різниці між мульти[етнічними] націями та етнокультурними групами незрозумілі, це відіграє ключову роль в його аргументації. Бенхабіб ставить запитання: чи утверджує Кімліка, що "добровільна" інтеграція, на противагу інтеграції "насильницької" і загарбанню, породжує різницю у правах для культур меншості і більшості? Як уявляється, говорить вона, етнічні групи, особливо іммігранти, висувають менше вимог щодо надання їм культурних прав. Можна зробити припущення, як зазначає вона, це відбувається через те, що вони добровільно пішли на імміграцію й інтеграцію у велике співтовариство. У національних меншин більш суттєві претензії на будь-яке "право, яке диференційовано за груповими ознаками", бо вони були "включені насильно" внаслідок загарбання, війни і навіть купівлі територій. Без сумніву, це розумний аргумент, говорить вона, оскільки підґрунтям політичної легітимності повинна бути якась форма погодження з боку тих, ким керують. Проте, на думку Бенхабіб, тепер вже не специфіка

суспільних культур і різниця між культурами дозволяє нам висувати подібні вимоги, а радше саме вимоги справедливості і демократичної участі чи виключення із демократичного процесу обґрунтовують наше неоднакове ставлення до різних груп. Але і тут потрібна обережність. Дуже часто історія анексії та інкорпорації може бути дуже тривалою, як зазначає вона. Можливо, припускає дослідниця, групи, які піддалися загарбанню, вже досить успішно асимілювалися у велике суспільство. В такому разі вони можуть більшою мірою бути схожими на етнічні меншини, ніж на окремі нації. Як висновок вона зазначає, що наполягати на історичній генеалогії їх інкорпорування – особливо якщо про це не дуже активно нагадує їх власна історична пам'ять і життєві умови – може дорівнювати зацикленості на з'ясуванні сутності культури. На іншому кінці спектру успішно інтегровані меншини у певний час можуть знову виявити свою особливу й унікальну історію та виокремити шлях із того, що раніше уявлявся спільним шляхом. За прикладом Бенхабіб звертається до мешканців Квебека в Канаді, каталонської меншини в Іспанії і шотландців у Великій Британії – вони пішли зараз таким шляхом. Якщо якийсь час їх вважали, а швидше за усе вони самі себе вважали, національними групами, то тепер вони хотіли б отримати статус окремих націй. Таким чином, можна стверджувати, що різниця між мульти[етнічними] націями та етнокультурними групами не статична, а динамічна, і лише цього недостатньо, щоб ми могли на цій підставі проводити межу між вимогами щодо визнання і намаганнями окремих груп людей, вважає дослідниця.

Бенхабіб зазначає, що важко чітко розподілити національні меншини й етнічні групи, до чого так прагне Кімліка. Річ у тім, стверджує вона, що в його теорії недостатньо приділено уваги динаміці формування ідентичності. В ній проглядається тенденція до застосування об'єктивістських критеріїв, таких як компактна територія, життєздатність суспільної культури чи спільна мова, при встановленні різниці між національними меншинами й етнічними групами. На її думку, при подібній процедурі неможливо розгледіти пластичні зміни в статусі груп, які можливі при їх переході з однієї категорії в іншу. Ще важливо те, говорить вона, що Кімліка не помічає, як сприйняття власної належності до якоїсь групи може виникати і змінюватися у ході політичної боротьби. Як приклад у сучасній Іспанії Каталонія є самостійною провінцією, яка має суттєву культурну та адміністративну автономію щодо управління власними землями. Проте орієнтуючись на Квебек як на поведінкову модель і частково через виняткове економічне значення Барселони для національних економік

Європейського Союзу, відбувається політична трансформація каталонської ідентичності від етнічної до квазінаціональної (події, які пов'язані з референдумом 2017 р.). Каталонія відповідає висунутим Кімліком критеріям "компактної території і спільної мови", що надає її мешканцям "наповнених змістом життєвих сил". Проте, на думку Бенхабіб, такі критерії не дуже допомагають у розумінні дилем сучасної каталонської ідентичності: деякі домагаються незалежності аж до набуття територіального суверенітету, інші хочуть домогтися більших прав від центрального уряду, а треті бажають бути членами Європи, таким чином досягнути більш значної регіональної і мовної автономії. На думку Кімліка, ліберальним теоретикам мультикультурних прав потрібно підтримати рух за національну незалежність від центрального уряду Іспанії. Проте Бенхабіб попереджає, що спочатку слід вивчити їх вимоги і платформу, з'ясувати, наскільки широкі права гарантуються усім мешканцям своїх територій – не тільки каталонцям за походженням, але й іншим іспанцям: андалузцям, валенсійцям і баскам. Чи буде їх новий режим відповідати демократичним інститутам, справедливому і рівному ставленню до усіх, включаючи меншини чи інші етнічні групи? Що можна буде сказати з приводу політики імміграції і натуралізації подібного нового режиму? Як він буде ставитися до іноземних робітників на своїй території? До жінок? Які будуть цілі його зовнішньої політики? Інакше кажучи, як зазначає вона, різниця між статусами національних меншин і етнічних груп мало сприяє з'ясуванню того, чи є рух, який заснований на ідентичності / різниці, демократичним, ліберальним і відкритим, чи поважає він загальні права. До того ж, стверджує дослідниця, перш ніж надавати політичним акторам нашу підтримку, потрібно встановити, що саме вони говорять про власну мету. А важливіше з'ясувати, як вони діють, щоб ці цілі реалізувати. Саме такою повинна бути позиція прихильників прогресивного демократичного розвитку [2]. Аргументи ж Кімліки спрямовані на примирення лібералізму і культурних прав, спрямовані не на політичну оцінку руху і його мети, а на початковій посилання фахівця, який вивчає культуру. Саме проти цього і спрямовані погляди, як зазначає сама Бенхабіб, її заперечування.

Дослідниця вбачає паралелізм між деякими аргументами Кімліки та забороненим прийомом, до якого звертається Тейлор, переходячи від права індивіда вести свій самотній спосіб життя до ствердження, буцімто групи, які проводять політику встановлення ідентичності / різниці, здатні забезпечити реалізацію цієї індивідуальної самотності. На її думку, позиція холізму, якої дотримується

Кімліка стосовно культур, як і поняття груп у Тейлора, дуже однакові. Вони усувають із загальної картини протиріччя й антагонізми, якими оточений груповий досвід, як і тлумачення культури [2]. Вона вбачає ще один більш явний паралелізм в їх аргументації, який пов'язаний із сповзанням від онтології до пропаганди. Тут вона звертається до тези Кімліки, що політичний лібералізм сприяє примиренню з правом національних і етнонаціональних культур на самозбереження. Лібералізм виходить з цінності автономії особистості, із визнання права індивіда робити вільний вибір стосовно власного життєвого шляху на підставі достатньої інформації. Проте, як стверджує Кімліка, такого роду автономія стає можливою завдяки такому факту, що наша суспільна культура розкриває перед нами різноманітні варіанти. Свобода – це перш за все здатність випробувати та переглянути ті стилі життя, які стають нам доступними завдяки нашій громадській культурі [5]. І щоб забезпечити свободу і рівність громадян, громадські інститути і політика повинні надати кожному рівні умови членства і доступу до можливостей, які відкриває суспільна культура [5]. Коментуючи Кімліка, Бенхабіб зазначає: якщо з точки зору політичного лібералізму значення культури ставиться у залежність від того, що вона забезпечує осмислений набір варіантів життєдіяльності і перш за все формує параметри, у межах яких ми будуємо план свого життя, то, поглянувши на це об'єктивно, ми не побачимо основи, яка б дозволяла теоретику віддавати перевагу національним культурам перед іммігрантськими чи ставити культури релігійних груп вище за культури соціальних рухів [2]. Дослідниця припускає, що цінність культури для політичного лібералізму є, по суті, умовою, яка дозволяє реалізувати індивідуальний вибір. Тоді, стверджує вона, якщо розпочати з цього і дійти до висновку, буцімто для індивідів подібна цінність може бути реалізована тільки в контексті суспільних культур, то це означає матеріалізувати онтологію. Більше того, це означає дуже поспішно трансформувати філософський аргумент загального плану з приводу умов індивідуального вибору і свободи у конкретні рекомендації щодо інститутів і політики. На її думку, неможливо допускати ніякої диференціації між цінністю і гідністю різних культур, за винятком тієї, що виражається в діях самих індивідів. Бо саме індивіди і групи у ході власної діяльності встановлюють, наскільки цінна для них прихильність певної культури [2]. Таким чином, стверджує дослідниця, метою будь-якої публічної політики, яка проводиться в ім'я збереження культур, повинне стати нероз'єднання членів культурних груп будь-якими можливостями, щоб вони могли присвоїти, збагатити і навіть

зруйнувати канони їх власних культур, як самі того бажають. Право на належність до культури тягне за собою право відмовитися від різних культурних пропозицій, які людина отримує в силу свого виховання, національної належності, своїх релігійних чи сімених зв'язків. Члени культурних груп не можуть зберігати автономію, якщо вони не в змозі брати участь у відтворенні культури і в боротьбі за неї, що включає трансформацію певних культурних традицій. На фоні таких стандартів те, що викладає Кімлік, на думку Бенхабіб, розуміння культури виглядає украй статичним і обмеженим. Тут вона посиляється на дослідження в царині антропології [6] і зазначає, що ці дослідження оголили помилкові припущення, які покладені в основу моделі Кімліки, в якій культура, простір і місце поєднані у свої основі. Посилаючись на А. Гупта і Дж. Фергюсона, дослідниця зазначає, що в аналітичному сенсі простір стає свого роду нейтральним контейнером для культурних особливостей, суспільних порядків і неісторичних спогадів, які між собою не узгоджуються [6].

Проте слід зазначити, як говорить дослідниця, що саме Кімліка звернув увагу сучасних політичних теоретиків на проблему мультикультурних прав як таких, його розуміння суспільної культури і різниці між групами іммігрантів і національними меншинами, які відіграли негативну роль у тому сенсі, що з поля зору аналітики "зник" сумнівний ізоморфізм простору, місця і культури [5]. Ненсі Фрейзер найбільш переконливо показала, що політика визнання не обов'язково повинна вести до культурного есенціалізму чи до виокремлення культури в окремих анклав, а тим паче до того й іншого одночасно [2].

Література

1. Kymlicka W. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford Univ. Press, 1995, 2001. S. 75, 35, 37, 76, 114, 80, 10, 11.
2. Бенхабіб С. Притязання культури. *Равенство и разнообразие в глобальную эру* / пер. с англ.; под ред. В. И. Иноземцева. Москва: Логос, 2003. С. 71, 77, 78, 79, 82.
3. Carens J. *Culture, Citizenship, and Community: A Contextual Exploration of Justice and Evenhandedness*. Oxford Univ. Press, 2000.
4. Ch. Taylor. *Multiculturalism and the Politics of Recognition*. Princeton (N): Princeton Univ. Press, 1992.
5. Kymlicka W. *States, Nations, and Cultures: Spinoza Lectures at The University of Amsterdam*. Assen: Van Gorcum, 1997. S. 75.
6. Akhil G. and J. Ferguson. *Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference*. *Cultural Anthropology*. 1992. Vol. 7. No. 1. S. 6–7.

References

1. Kymlicka W. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford Univ. Press, 1995, 2001. S. 75, 35, 37, 76, 114, 80, 10, 11.

2. Benkhabyb S. Prytiazanyia kultury. Ravenstvo y raznoobrazye v hlobalnuui zru / Per. s anhl.; pod red. V. Y. Ynozemtseva. Moskva: Lohos, 2003. S. 71, 77, 78, 79, 82.

3. Carens J. Culture, Citizenship, and Community: A Contextual Exploration of Justice and Evenhandedness. Oxford Univ. Press, 2000.

4. Ch. Taylor. Multiculturalism and the Politics of Recognition. Princeton (N): Princeton Univ. Press, 1992.

5. Kymlicka W. States, Nations, and Cultures: Spinoza Lectures at The University of Amsterdam. Assen: Van Gorcum, 1997. S. 75.

6. Akhil G. and J. Ferguson. Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference. Cultural Anthropology. 1992. Vol. 7. No. 1. S. 6–7.

Э. Н. Кучменко

доктор исторических наук, профессор кафедры всемирной истории и международных отношений Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

Историографический обзор межкультурного диалога и самоидентичности в политике

В статье с точки зрения историографии рассматривается проблема самоидентичности и межкультурного диалога в политике. Анализируются взгляды Ч. Тейлора, У. Кимлика, С. Бенхабиб, А. Гупты, Дж. Фергюсена, Н. Фрейзер относительно влияния культурных факторов на политические процессы. В центре внимания исследователей по вышеуказанной проблеме является концепция мультикультурализма, которая активно разрабатывается современными западными социологами, а также вопрос о том, в какой степени принципы мультикультурализма противоречат либеральным основам западной демократии, в какой мере "притязания культур" соединяются с фундаментальными представлениями о свободе и равенстве, а также места культуры в современных политических процессах. С этой целью автор статьи обращается к взглядам С. Бенхабиб, которая в своих работах старается найти эту меру через анализ форм взаимодействия традиции и нормы, взаимодополнения обычаев и права. С. Бенхабиб придерживается "среднего пути", теоретически его обосновывает, четко при этом отмечая, что принципы либерализма ни при каких обстоятельствах не могут быть принесены в жертву абстрактной межкультурной солидарности.

Ключевые слова: историография, индивидуальная свобода, либерализм, равенство автономия индивидуумов, обычаи, право, групповая культура, коллективная публичная идентичность культуры, политика, мультикультура.

E. M. Kuchmenko

Doctor of Historical Sciences, Professor, Department of World History and International Relationships, Nizhyn State University named after Nikolai Gogol

Historiographical review of intercultural dialogue and self-identity in politics

In the article, from the point of view of historiography, the problem of self-identity and intercultural dialogue in politics is examined. The views of Ch. Taylor, U. Kimlika, S. Benhabib, A. Gupta, J. Ferguson, N. Fraser concerning the influence of cultural factors on political processes are analyzed. The focus of the researcher on the above-mentioned problem is the concept of multiculturalism, which is actively developed by modern Western sociologists, as well as the question of the extent to which the principles of multiculturalism contradict the liberal

foundations of Western democracy, to what extent "cultural claims" are combined with fundamental ideas about freedom and equality, as well as places of culture in modern political processes. For this purpose, the author of the article refers to the views of S. Benhabib, who in her works tries to find this measure through an analysis of the forms of interaction between tradition and norm, the complementarity of customs and law. S. Benhabib adheres to the "middle way", theoretically justifies it, and clearly, while noting that the principles of liberalism can not under any circumstances be sacrificed to abstract intercultural solidarity.

Key words: *historiography, individual freedom, liberalism, equal autonomy of individuals, customs, law, group culture, collective public identity of cultures, politics, multicultural.*